

Het BOS-project:
een verleden
met toekomst

concept versie 2

*Het BOS-project:
een verleden
met toekomst*

BOS
PROJECT
verleden
heden
toekomst

Het BOS-project: een verleden met toekomst

Voorwoord

Winterswijk is een groot landschappelijk gebied dat is aangewezen als Nationaal Landschap. Eén van de bijzondere gebieden ligt aan de zuidzijde van de kern van Winterswijk. Dit gebied vanaf de Bekendelle tot het Buskersbos biedt een unieke combinatie van hoogwaardige natuur en bijzondere cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke elementen.

Wij hebben elkaar gevonden en het initiatief genomen om in het schitterende beekdecor meerdere cultuurhistorische parels te herstellen. Wij willen monumenten behouden en voor meer mensen toegankelijk maken. Op deze manier worden de mogelijkheden voor recreatie en toerisme verder ontwikkeld.

De initiatiefnemers van het BOS-project: woningcorporatie De Woonplaats, familie Everding, Willem en Tineke Buunk (Berenschot's Watermolen), Henk den Herder en Nel Schellekens (de Gulle Waard), waterschap Rijn en IJssel, Dienst Landelijk Gebied (DLG), Vereniging Natuurmonumenten, Stuurgroep Herinrichting Winterswijk-Oost, Stichting Erfgoed en Nationaal Landschap Winterswijk, gemeente Winterswijk.

Welkom in het BOS-project

De drager voor de ontwikkeling in het BOS-project is de Boven Slinge. Deze ecologisch hoogwaardige beek verbindt als een blauw snoer de bijzondere elementen van het BOS-project. De recreant kan diverse cultuurhistorische kwaliteiten verkennen: de landschapontginning in het coulisseland-schap, de hakbosjes, maar ook de havezaten, de Olliemölle, Berenschot's Watermolen en de bleekweide als industrieel erfgoed.

Kwaliteiten gemaakt door mensenhanden, zoals het strandbad, in een landschap waarin de natuurlijke omstandigheden de uitgangssituatie bepaalden. Kwaliteiten die ook vandaag nog het gebied begrenzen in de vorm van de prachtige Bekendelle en het Buskersbos.

Het buitengebied biedt veel bijzondere mogelijkheden voor fietsen, wandelen en paardrijden. Steeds meer toeristen genieten hier van de rust, ruimte en natuur.

In het boek 'Waar wij wonen' omschrijft J.P. Thijsse in 1937 al de bijzondere kwaliteit van de Slinge: "... en dan bij voorkeur langs onze beken, de echte, zoo weinig mogelijk gestoorde beken, waarvan we er ook nog maar weinig hebben en die wij daarom des te beter moeten behoeden en bewaren. Een beek is mooi, doordat zij haar eigen weg zoekt en ons daardoor den bouw van het landschap duidelijk maakt. (...) Het spreekt vanzelf, dat daardoor in den ouden tijd de landbouw de oevers van dergelijke beken heeft gemeden en vele ervan zijn bijgevolg tot den huidige dag nog omzoomd met bosch of moeras en daar heeft zich den oorspronkelijke flora en fauna het rijkst en zuiverst kunnen handhaven."

Rond Winterswijk liggen opvallend veel particuliere natuurschoonwet-landgoederen. Deze landgoederen waren van oudsher eigendom van de textielfamilies, bankiers en scholtenboeren. In het BOS-project liggen de landgoederen Den Schooten, Deunk, het Vriezenhuis en de Plekenpol. Deze landgoederen kennen een lange (familie-)geschiedenis.

Op een beperkte oppervlakte komen cultuurhistorische, landschappelijke en natuurkwaliteiten samen. Kwaliteiten die enerzijds bescherming verdienen, maar anderzijds ook benut kunnen worden om de beleving van het Nationaal Landschap Winterswijk te versterken. De verschillende onderdelen langs de Boven Slinge zijn complementair door hun zeer diverse karakter. Daarmee kan de ontwikkeling van het BOS-project een belangrijke bijdrage leveren aan de dagrecreatieve voorzieningen.

Ecologische en natuurlijke waarden

De ecologische en natuurlijke waarden in de directe omgeving van het BOS-project zijn hoog. Zo is de Bekendelle aangemeld als Natura2000-gebied. Het beekdal was plaatselijk te nat om te ontginnen en blijvend landbouwkundig te gebruiken. Daarnaast is de aard van de grondeigenaren ook van invloed geweest; de scholtenboeren waren namelijk vooral bosbouwers. Bovendien was de bodemgesteldheid plaatselijk matig voor de landbouw en ook hierdoor heeft (ontginning) geen prioriteit gehad.

De Boven Slinge heeft voor een groot deel van Winterswijk een belangrijke afwateringsfunctie. De landbouw en andere functies hebben zich hierdoor kunnen ontwikkelen.

De voorkomende peilverschillen in de beek zijn in het verleden benut voor beperkte industriële activiteit als de watermolen, de korenmolen en de oliemolen.

Ook de locatie voor het strandbad is ingegeven door de aanwezigheid van deze beek. Het strandbad wordt gevoed door grondwater. Overtollig grondwater wordt naar de beek afgevoerd.

Parels in het BOS-project

Door de onderdelen van het BOS-project een nieuwe functie te geven die past bij deze tijd, ontstaat een blauw snoer met unieke cultuurhistorische, natuurlijke en cultuurlandschappelijke parels. Een gebied dat het verhaal vertelt van de oude en nieuwe bedrijvigheid van deze streek. Een gebied dat een bijzondere beleving biedt voor Winterswijkers en bezoekers.

Loop met ons mee door het BOS-gebied

Als we de Boven Slinge stroomopwaarts vanaf de Bekendelle naar het Buskersbos volgen, komen we langs de volgende parels. Bij elke parel staan de wensbeelden vermeld.

Verleden

Recreatiecentrum Het Winkel

Bertie Reuselink (manager van Recreatiecentrum Het Winkel):

“Recreatiecentrum Het Winkel in z'n huidige vorm is al tientallen jaren geleden ontstaan en heeft in al die jaren voorzien in een behoefte. De consument van tegenwoordig heeft echter in toenemende mate andere eisen en wensen waar ook Recreatiecentrum Het Winkel in mee zal moeten gaan om te overleven. Zo is er een duidelijke tendens terug naar de natuur. Steeds meer mensen willen kunnen genieten van het pure leven, ook in hun vrije tijd. Daar willen wij de opzet van ons recreatiecentrum graag op aanpassen. Meer natuur, meer ruimte, meer kwaliteit”.

Berenschot's Watermolen

Willem en Tineke Buunk (eigenaren Berenschot's Watermolen):

“Dit Rijksmonument aan de rand van de Bekendelle is gebouwd in 1652. De watermolen was oorspronkelijk een dubbele watermolen, met op de linkeroever de korenmolen en op de rechteroever de oliemolen, elk met een eigen rad. Nu staat alleen de korenmolen er nog. Het ambachtelijk gedeelte van de molen werd in 1984 gerestaureerd. Het gedeelte van de watermolen waar vroeger het graan en de meelzakken lagen opgestapeld, is in authentieke staat hersteld en kreeg in 1991 de huidige functie als restaurant.”

Wensbeeld Recreatiecentrum Het Winkel

Doel is een WIN-WIN-situatie te creëren voor het BOS-gebied door een nieuwe opzet van Recreatiecentrum Het Winkel hand in hand te laten gaan met een duidelijke winst voor het gebied in termen van kwaliteit, natuur en beleving.

Wensbeeld Berenschot's Watermolen

De mogelijkheden voor een vispassage bij de watermolen worden verkend. Daarnaast worden de fundering, de kademuur en het waterrad hersteld. Bovendien worden de ontwikkeling van een informatiecentrum over het Nationaal Landschap Winterswijk en het opwekken van groene stroom in de watermolen verder verkend.

Verleden

DAV-terrein

Ben Uffink (wethouder Economische Zaken, gemeente Winterswijk):

“Dit voormalige terrein van het destructiebedrijf Dierlijke Afval Verwerking (DAV) ligt tegen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) aan. De bedrijfsvoering is begin jaren negentig gestaakt. Vervolgens is het terrein in 1997 gekocht door een bouwmaterialenhandel voor bedrijfsvestiging. De oorspronkelijke bedrijfsbebouwing is na aankoop voor een deel gesloopt.”

Oliemölle

Fons Catau (directeur Woningcorporatie De Woonplaats):

“Een eeuw geleden vormde deze plek voor de Winterswijkers nog het belangrijkste doel van de zondagse wandeling. De toeristische drukte op deze plek werd nog vergroot doordat de molenkolk tussen 1910 en 1933 werd gebruikt als het eerste openluchtzwembad van Winterswijk.

Deze molen wordt al in geschriften uit 1303 genoemd. De molen werd in 1686 volledig herbouwd en stond bekend als de Bovenmolen, de Plekenpölse of Keupenmolen. In de 19de eeuw werd de molen hernoemd naar molenaar Hendrik Jan Helder, die hier tussen 1860 en 1893 werkzaam was. Zijn opvolger opende in 1905 in het rechter molenhuis (de oorspronkelijke korenmolen) een ‘bierhuis’. In 1922 werd de gehele molen verkocht aan concurrent Berenschot van de lager gelegen watermolen en kort daarop voorgoed buiten bedrijf gesteld. Het molenhuis op de linkeroever, dat tot dan toe als oliemolen diende, werd eerst tot timmermanswerkplaats en daarna tot ijssalon verbouwd. De laatste jaren is dit gebouw in gebruik geweest als woonhuis.”

Wensbeeld DAV-terrein

De huidige ligging is in conflict met de direct aangrenzende Boven Slinge; een beek van het Hoogste Ecologische Niveau (HEN-water). Door een betere positionering van het terrein ontstaat langs de beek ruimte voor een ecologische/recreatieve zone en meandermogelijkheid van de beek. Hier ligt de uitdaging om een 'werklandschap' aan te leggen in de overgang van natuur naar industriegebied. Door passende bedrijvigheid in de natuur te ontwikkelen, creëren we een monument van deze tijd. Op deze manier bouwen we aan een nieuwe toekomst, die harmonieert met de omgeving, waarin ook het verleden zichtbaar is. Bovendien wordt het bestaande industrieterrein, grenzend aan het DAV-terrein, omzoomd met seizoenafhankelijk groen.

Wensbeeld Olliemölle

De Olliemölle wordt in de oorspronkelijke staat hersteld en toegankelijk gemaakt voor het publiek. Hier kan bijvoorbeeld olie uit lijnzaad en/of walnoten worden geproduceerd. Daarnaast worden de mogelijkheden voor het opwekken van groene stroom in de Olliemölle verder verkend. Ook de Korenmolen wordt hersteld. Deze molen zal plaats bieden aan het project 'Van akker tot bakker'; regionale granen zullen hier worden gemalen voor de bereiding van streekproducten. Op het aangrenzende landgoed Den Schooten wordt een waterberging aangelegd. Bovendien worden de losbeken, als cultuurhistorisch element behorend bij de watermolens, hersteld. Hierin worden ook vispassages aangelegd.

Verleden

Bleekweide / Bleekhuis Bleekweide/Bleekhuis

Familie Everding (initiatiefnemers voor de herbouw van het Bleekhuis):

“Op de oudste kadastrale kaart van 1830 staan langs de Boven Slinge vijf kleine bouwsels op volstrekt regelmatige afstand van elkaar. Het zijn zeer waarschijnlijk afdakjes waaronder bleekgoed werd gespoeld. Het hele gebied doet vijftig jaar later dienst als bleekveld voor vier grote Winterswijkse textielfirma's, Meijerink & Co, Meijerink & Zoon, Poppers en Ten Hagen. Na de aanleg van het strandbad in 1933 bleef alleen nog het westelijke deel, van de Meijerinks, als bleekterrein over.

De Meijerinks wasten en bleekten hier diem, een katoenen weefsel (de naam diem is een verbastering van denim, de stof voor spijkerbroeken). In 1884 werd speciaal daarvoor het bleekhuis gebouwd. Het bleekhuis werd tot aan de Tweede Wereldoorlog gebruikt. Het is zo'n 30 jaar geleden ingestort. Alleen de kenmerkende vierkante schoorstenen staan nog in het broekbosje dat er sindsdien is opgeschoten.”

Natuurmonumenten zal de weide rondom het Bleekhuis herstellen in zijn oude staat. Hiertoe wordt het sloten- en greppelsysteem opgeschoond, worden bomen en struiken verwijderd en worden in- en uitlaatwerken voor het beekwater weer aangelegd.

Strandbad

André van Nijkerken

(wethouder Kunst/cultuur/monumentenzorg, gemeente Winterswijk):

“Het strandbad is in 1933 gebouwd als werkverschaffingsproject in crisistijd. In de barre economische en sociaal moeilijke tijd van de jaren '30 werd een project gerealiseerd dat leidde tot werk en vertier voor de Winterswijkers. Door de grote betrokkenheid van een groot deel van de Winterswijkers was en is het strandbad een openluchtwembad van en voor iedereen. Het markante paviljoen, het strand en het water hebben een belangrijke cultuurhistorische waarde en zijn een Rijksmonument.”

Wensbeeld Bleekweide/Bleekhuis

Het Bleekhuis wordt op de Bleekweide herbouwd. Dit gebouw krijgt gedeeltelijk een publieke functie als informatieruimte over de Winterswijkse textielhistorie. Daarnaast wordt een deel beperkt bewoond als beheerderswoning.

Wensbeeld Strandbad

Het strandbad wordt gerestaureerd en speciaal voor ouderen en ouders met jonge kinderen wordt een zwemgedeelte met toezicht gecreëerd. Daarnaast wordt een nieuwe functie voor het paviljoen gezocht. Bovendien wordt nog onderzocht of een ijsbaan een plek kan krijgen in het BOS-project.

Verleden

Borkense en Bocholtse Baan

Ben Geurkink (gebiedsadviseur voor de Stuurgroep Herinrichting Winterswijk-Oost):
“De Winterswijkse textielabrikant Jan Willink stichtte in 1872 de Nederlandsch-Westfaalse Spoorweg Maatschappij (NWS) voor de aanleg van een spoorlijn van Zutphen via Winterswijk tot in het Ruhrgebied. Na de start van de bouw in 1875 kon al in 1878 het traject aan de Nederlandse kant worden geopend. In 1880 volgde dit aan de Duitse kant. De lijn was vooral bedoeld voor kolentransport voor het in bedrijf houden van stoommachines in de textiel fabrieken. Het Westmünsterland en de Achterhoek waren toen onderdeel van het grootste textielgebied van Europa. Het personenvervoer over de Borkense Baan werd in 1935 stopgezet, in 1979 werd ook het goederenvervoer stilgelegd. De Bocholtse Baan werd voor de Tweede Wereldoorlog gesloten. In de oorlog werd deze spoorlijn hersteld voor munitietransporten. Tussen de Borkense en Bocholtse Baan ligt De Puls. Deze poel werd gebruikt als waterbuffering voor de stoomlocomotieven.”

Buskersbos

Het Buskersbos is net als de Bekendelle een beekbos en is een kerngebied in de EHS. Ook dit bos behoort tot de prioritaire natuurdoeltypen, de zogenaamde natuurbossen en is één van de beste voorbeeldbossen in Nederland.

Wensbeeld Borkense en Bochtse Baan

De Borkense Baan wordt gemarkeerd als onderdeel van de textielgeschiedenis in 'het verhaal van Winterswijk'. Hiermee wordt het een proef voor een informatiesysteem voor bezoekers aan dit gebied.

Wensbeeld Buskersbos

In dit gebied wordt nieuwe natuur aangelegd. Door de aanleg van waardevol grasland en bos wordt de ecologische kwaliteit van het gebied versterkt. Voorts zal Natuurmonumenten in het kader van het BOS-project het bestaande milieu in het bos en de beek nog waardevoller maken voor onder andere bosplanten, beekvissen, libellen, vlinders en amfibieën. Hiertoe worden diverse kleinschalige ingrepen uitgevoerd, zoals herstel van een oude beekmeander, aanbrengen van variatie in de beplanting en het verwijderen van een betonnen oeverbescherming in de beek. Ook worden meer banken geplaatst voor de recreant die wil genieten van al het schoons.

Waterschap Rijn en IJssel

WATERBEHEER: VEILIG EN OP MAAT

de **woonplaats**

alle ruimte!

dienst landelijk gebied
voor ontwikkeling en beheer

Stichting Erfgoed &
Nationaal Landschap Winterswijk

gemeente winterswijk

Colofon

Dit is een uitgave van woningcorporatie De Woonplaats, familie Everding, Willem en Tineke Buunk (Berenschot's Watermolen), Henk den Herder en Nel Schellekens (de Gulle Waard), waterschap Rijn en IJssel, Dienst Landelijk Gebied (DLG), Vereniging Natuurmonumenten, Stuurgroep Herinrichting Winterswijk-Oost, Stichting Erfgoed en Nationaal Landschap Winterswijk, gemeente Winterswijk.

Foto's/ansichtkaarten: Aviodrome luchtfotografie Lelystad, A. Bal (collectie A. Ligtenburg), Willem Domhof, gemeente Winterswijk, Hans Hendriksen, Jos Korenromp, Willem Peletier, Stichting Behoud Strandbad, Kristel Wolterink
Bronnen: RACM, Cultuurhistorische Routes in Nederland 60-Winterswijk 2007; Gemeinde Südlohn en gemeente Winterswijk, Kommiezenpad 2007; J.P. Thijsse, Waar wij wonen 1937

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Nicolle Clemens, gemeente Winterswijk, telefoonnummer (0543) 545 555 of mailen naar nclemens@winterswijk.nl

